

Celem projektu „**Więcej niż propaganda. Polskojęzyczny program wydawniczy w Królewcu jako projekt edukacji religijnej i kulturalnej (ok. 1544–1575)**” jest zbadanie wernakularnych przedsięwzięć wydawniczych podejmowanych przez działaczy religijnych osiadłych w Królewcu. Wybrany okres cechował się szczególnym wybuchem entuzjazmu i optymizmu, którymi powodowana była grupa wydawców, tłumaczy i autorów. Doprowadziło to do niespotykanej dotąd liczby drukowanych książek i pamfletów w języku polskim poza ówczesnymi granicami Korony Polskiej. Relatywnie niedawna technologia, jaką było wówczas drukarstwo, była czymś nowym w średniej rangi językach wernakularnych, takich jak polski. Stąd wysiłki wydawców królewieckich można uznać za jedno z najważniejszych i pionierskich przedsięwzięć w dziejach historii książki polskiej XVI wieku.

Druki polskojęzyczne wydawane w ówczesnych Prusach Książęcych można postrzegać jako kluczowy czynnik mający wpływ na rozwój stylu literackiego polszczyzny, a także, w szerszej perspektywie, wczesnonowożytnej literatury polskiej w ogóle. W dotychczasowych badaniach nie próbowano jednak przeanalizować tego zjawiska jako całościowej strategii wydawniczej przeznaczonej dla polskojęzycznego odbiorcy. Propozycja ujęcia tych wysiłków w kategorii spójnego programu wydawniczego doprowadzi do pogłębionego zrozumienia celów przyświecających wydawcom w szesnastowiecznych w Prusach, a także odsłoni mechanizmy transferu języka wernakularnego do nowego medium druku, które zaowocowało nowymi sposobami użytkowania książki i tekstu. Wyłącznie badanie tego przedsięwzięcia jako całości pozwoli ukazać je w całej różnorodności podporządkowanej jednemu ideałowi – podzielanemu przez wydawców i inne zaangażowane osoby – kompleksowej religijnej i kulturalnej edukacji społeczeństwa. W projekcie stawiane są następujące hipotezy badawcze:

1. Polski program wydawniczy był częścią szerszego **projektu edukacji religijnej i kulturalnej** zainspirowanego przez księcia Albrechta, władcę Prus Książęcych, a jego celem było zaszczepienie ideałów humanizmu w lokalnym społeczeństwie.
2. Na działania królewieckich wydawców polskojęzycznych miały wpływ dwa zasadnicze czynniki: **wymagania patronów** (w tym księcia Albrechta) oraz **możliwości techniczne drukarzy**.
3. Wydawcy królewieccy sprawdzali potencjał ekspresji polszczyzny w druku. Co więcej, stworzyli swoiste **laboratorium gatunków wernakularnych**, ponieważ ich działania opierały się także na weryfikowaniu jak skuteczne były ich decyzje w kontekście naczelnego celu, jaki sobie stawiali, czyli edukacji religijnej.
4. Aby osiągnąć powyższe cele, wydawcy ci musieli także zaplanować **długoterminową strategię komunikacji ze swoimi czytelnikami**. Głównym kanałem tej komunikacji były parateksty (tj. poboczne teksty towarzyszące głównemu utworowi, np. przedmowa, list dedykacyjny itp.).
5. Poza paratekstami komunikacja z czytelnikiem wzmacniana była przez **fizyczne cechy książki, takie jak format, typografia, skład** itp. To one pozwalały zgodnie z intencją prowadzić czytelników poprzez kolejne strony, podkreślając kluczowe informacje.

Hipotezy zostaną zweryfikowane w oparciu o korpus ok. 70 starych druków w języku polskim, opublikowanych w Królewcu w latach ok. 1544–1575 przez trzech typografów: Hansa Weinreicha, Aleksandra Augezdeckiego (Aujezdeckiego) i Hansa Daubmanna. Istniejące dane bibliograficzne domagają się rewizji, a badane obiekty, czyli szesnastowieczne książki i broszury zachowane w polskich i niemieckich bibliotekach, zostaną dokładnie przeanalizowane. Wszystkie poczynione obserwacje zostaną następnie skonfrontowane z innymi źródłami historycznymi, zarówno tymi przedrukowanymi, jak i spoczywającymi wciąż w materiałach archiwalnych. Ramy metodologiczne projektu wyznaczają: literaturoznawstwo oraz historia książki, które uzupełnione zostaną o procedury zaczerpnięte z językoznawstwa, studiów nad komunikacją oraz historii teologii.

Projekt rzuci nowe światło na skomplikowane relacje pomiędzy różnymi postaciami w sieci wytwórstwa dawnej książki: redaktorami i drukarzami, redaktorami i nakładcami/patronami, tłumaczami i redaktorami, redaktorami i czytelnikami itd. Projekt przyczyni się jednak nie tylko do dostarczenia wiedzy o minionych przedsięwzięciach wydawniczych, lecz także przybliży do zrozumienia ogólniejszych mechanizmów kształtujących literaturę i kulturę jako refleksy technologii umożliwiającej ich rozpowszechnianie. Jak dramatyczna zmiana technologiczna, jaką było wynalezienie druku, wpłynęła na języki wernakularne? Jak wykorzystali te nowe możliwości wydawcy książek? Jak starali się wytworzyć nowe środki ekspresji odpowiedniego do nowego medium? Jak starali się komunikować z odbiorcami swojej pracy? Jaka była rola religii w ich przedsięwzięciu?

Rezultaty projektu będą rozpowszechniane poprzez artykuły naukowe w czasopiśmie, wystąpienia konferencyjne oraz dane badawcze publikowane w otwartych repozytoriach. Wnioski płynące z przeprowadzonych badań znajdą zastosowanie w literaturoznawstwie i historii książki, a także posłużą historykom religii, języka, regionu, jak i socjologom kultury. Należy podkreślić, że wyniki badań dostarczą nową wiedzę nie tylko z perspektywy lokalnej, lecz także dołożą się do stanu wiedzy o strategiach drukarskich i wydawniczych dla średniej rangi języków wernakularnych we wczesnonowożytnej Europie.